

Riigikohtule esitatud valimiskaebused seoses Euroopa Parlamendi valimistega 2024

Tänavu 9. juunil toimusid Euroopa Parlamendi valimised. Alates 3. juunist avatud eelhääletamisel oli võimalik hääletada mh elektrooniliselt.

Valimiste kohta esitati Riigikohtule 15 kaebust, millest üks rahuldati, kümme jäeti rahuldamata ja neli läbi vaatamata. Riigikohtule saab esitada valimiste korraldaja toimingute peale kaebuse pärast seda, kui vaidluse on kohtueelses menetluses lahendanud Vabariigi Valimiskomisjon. Otse Riigikohtule saab kaebuse esitada Vabariigi Valimiskomisjoni otsuse või toimingute peale.

Esimene valimisi puudutanud vaidlus kerkis juba enne valimiste algust. Nimelt pöördus kohtusse Erakond Eestimaa Rohelised, kelle arvates riivas seadusega kehtestatud kaitsjoni suurus (Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga viis alammäärat igat registreerimiseks esitatud isiku kohta) ebaproportsionaalselt kandidaatide passiivset valimisõigust. Riigikohtul tekkis kahtlus, et Euroopa Parlamendi valimise seadus ei ole kooskõlas Euroopa Liidu õigusega ja esitas seetõttu Euroopa Kohtule eelotsuse taotluse. Et erakond ei kaotaks lõplikult võimalust osaleda valimistel seniks, kuni saabub Euroopa Kohtust eelotsus ja Riigikohus kujundab seisukoha vaidlusaluse sätte põhiseaduspärasuse osas, lubas Riigikohus esialgse õiguskaitses korras valimiskomisjonil registreerida ka need Erakonna Eestimaa Rohelised kandidaadid, kelle eest kaitsjoni ei tasutud.

Teisena pöördus Riigikohtusse Erakond Parempoolsed, paludes tunnustada põhiseadusega vastuolus olevaks selliste õigusnormide puudumise, mis võimaldaksid tõhusalt ära hoida keelatud annetuse kasutamist Euroopa Parlamendi valimiste kampaania rahastamiseks. Riigikohus jättis kaebuse läbi vaatamata, sest kaebajal oli ja on võimalik kaitsta ennast kaebuses väidetud õigusrikkumiste vastu muul viisil, pöördudes näiteks erakondade rahastamise järelevalve komisjoni poole.

Kolmandas vaidluses pöördus kohtusse vaatleja, väites, et tal ei olnud võimalik e-hääletuse prooviläbimist vajalikus ulatuses vaadelda. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ja selgitas, et vaatleja saab esitada kaebuse üksnes seadusega vaatlejale antud õiguste kaitseks. Kehtiva seaduse järgi on vaatleja staatus passiivne ehk vaatleja saab üksnes jälgida valimiskomisjoni tegevust, mitte ei juhenda, abista ega korralda komisjoni tööd. Vaatlejal on õigus esitada avaldusi leitud puuduste kohta valimiste korralduses. Vaatleja staatus ei kattu infosüsteemide audiitori rolli ja õigustega. Riigikohus nõustus siiski kaebajaga, et e-hääletuse prooviläbimise ajakava ja ulatus oleks mõistlik kinnitada enne prooviläbimist.

Neljandas kohtuasjas ei olnud kaebaja rahul sellega, et valla ajalehes avaldati koondnimekirja sellisel, et ühe erakonna kandidaat oli kujundusvea tõttu kuvatud üksikkandidaatide all. Riigikohus nõustus Vabariigi Valimiskomisjoniga, et kuna vallas ei ole kohustust koondnimekirja valla lehes avaldada, siis ei olnud tegu valimiste korraldaja toiminguga, mida lahendada valimiskaebemenetluses.

Viiendas kohtuasjas seadis kaebaja kahtluse alla elektroonilise hääletamise usaldusväärsuse. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ja selgitas, et valimiste ühetaolisuse põhimõtet ei riku see, et seadus lubab valijal otsustada, kas ta annab oma hääle hääletamisedeliga või elektrooniliselt. Valimiste ühetaolisuse ehk võrdse kohtlemise printsiip ei tähenda, et kõik valijad peavad valimistoimingute tegema absoluutselt ühesugusel viisil. Võimalus elektroonilise hääletuse käigus hiljem enda hääletust muuta annab olulise lisagarantii valimiste vabaduse ja hääletamise salajasuse printsiibi järgimisele elektroonilisel hääletamisel.

Kuuendas kohtuasjas väideti, et puudub õiguslik alus e-hääletuse säilitamiseks isikustatud kujul kuni 30 päeva pärast valimisi. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ning selgitas, et seaduslik alus selleks on olemas ja turvalisuse tagatise valimissaladuse hoidmiseks on piisavad.

Seitsmendas kohtuasjas palus vaatleja tunnustada seadusvastaseks hääletamisedeli kehtetuks tunnustamist. Ta väitis, et hääletamisedel, millele oli kirjutatud veebilehe aadress, oli tema oma ja sedelilt

oli valija tahe üheselt arusaadav. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata, kuna ei olnud võimalik tuvastada, et see oli just kaebaja kirjutatud hääletussedel ning hääletamissedelile ei olnud kirjutatud ühegi kandidaadi registreerimisnumbrit. Seega tunnistati hääletamissedel kehtetuks õiguspäraselt. Riigikohus kordas varem nenditut, et vaateleja saab kohtus vaidlustada vaid neid valimistoiminguid, mis on seotud vaateleja staatusega.

[Kaheksandas](#) kohtuasjas keelati vaatelejal jaoskonnas hääletamistulemuste kindlakstegemist salvestada ja otse internetti üle kanda. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ning selgitas, et seaduse kohaselt ei või hääletamistulemusi avaldada enne hääletamise lõppu kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides ja seega oli keelamine õigustatud.

[Üheksandas](#) kohtuasjas väitis vaateleja, et elektrooniliselt allkirjastatud hääled ei vasta digitaalallkirja standardile. Riigikohus nõustus Vabariigi Valimiskomisjoniga, et ka kõnealune küsimus ei seonu vaatelejale seadusega antud õigustega. Riigikohus selgitas siiski, et hääled olid valimiskomisjoni kehtestatud vormi kohased.

[Kümnendas](#) kohtuasjas kaebas vaateleja, et elektrooniline hääletamine ei ole turvaline. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata, kuna vaatelejal polnud kaebeõigust. Riigikohus rõhutas, et valimiste, sh elektroonilise hääletamise vaadeldavus on oluline valimiste korrakohasuse ja usaldusväarsuse tagamiseks, kuid sellest ei saa vaatelejale tuletada ulatuslikumaid õigusi, kui need, mis on sätestatud seadustes. Nagu eelnevalt juba mainitud, on seadusandja jätnud vaateleja valimiste passiivseks jälgijaks.

[Üheteistkümnendas](#) kohtuasjas andis hääletaja esmalt korrektse e-hääle ja hiljem edastas tahtlikult ebakorrektselt hääle ehk hääle asemel tema enda väitel valimiskaebuse teksti. Hääletaja palus arvestada tema esimest korrektset häält. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ja selgitas, et seaduse järgi tuleb elektroonilisel hääletamisel arvestada viimast häält, isegi kui see on kehtetu.

[Kaheteistkümnendas](#) kohtuasjas palus kaebaja tühistada valimiskomisjoni otsuse, millega jäeti tema kaebus läbi vaatamata. Kaebaja arvates rikuti valimiskomisjoni koosoleku pidamise korda, kaebajale ei tagatud nõuetekohast ärakuulamist, temaga käituti ebaviisakalt ning komisjoni esimees oleks pidanud ennast menetlusest taandama. Riigikohus jättis kaebuse rahuldamata ning selgitas, et kaebaja sai koosolekul sõna, komisjon võis lahendada tema kolm nõuet ühe otsusega ja komisjoni esimees ei pidanud end taandama. Samas asjas esitas kaebaja uue kaebuse, mis jäeti läbi vaatamata (vt [kolmeteistkümmes](#) kohtuasi).

[Neljateistkümnendas](#) kohtuasjas vaidlustas vaateleja elektrooniliselt antud hääle lugemise. Riigikohus jättis kaebuse läbi vaatamata, kuna vaateleja oli kaebust esitades ületanud kaebetähtaja.

[Viieteistkümnendas](#) kohtuasjas vaidlustas MTÜ Ausad Valimised valimistulemuste väljakuulutamise enne, kui kõik valimiskaebused on lahendatud. Riigikohus jättis kaebuse läbi vaatamata, kuna MTÜ ei olnud esitanud kaebust enda õiguste kaitseks. Riigikohus selgitas, et Euroopa Parlamendi liikmete registreerimine ei ole seaduse järgi seotud valimistega seotud kaebuste lõpliku lahendamisega.

Valimiskaebuste kohta tehtud lahenditega saab tutvuda [Riigikohtu veebilehel](#).